

Міністерство освіти і науки України
 Національний університет водного господарства та природокористування
Навчально-науковий інститут охорони здоров'я
Кафедра здоров'я людини і фізичної реабілітації

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної,
 методичної та виховної роботи
 _____ О. А. Лагоднюк

“ _____ ” _____ 2018 р.

Національний університет
 водного господарства
 та природокористування

08-02-20

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Program of the Discipline

Фізична реабілітація в кардіології

PHYSICAL REHABILITATION IN CARDIOLOGY

спеціальність
 specialty

національний університет
 водного господарства
 та природокористування

227 Фізична терапія, ерготерапія
 227 PHYSICAL THERAPY,
 ERGOTHERAPY

галузь знань
 branch of knowledge

22 Охорона здоров'я
 22 Health care

Робоча програма «Фізична реабілітація в кардіології» для студентів, які навчаються за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія. – Рівне: НУВГП, 2018. – 14 с.

Розробник: Григус Ігор Михайлович – доктор медичних наук, професор, професор кафедри здоров'я людини і фізичної реабілітації.

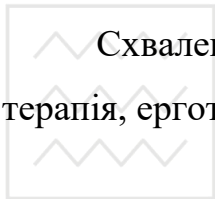

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри здоров'я людини і фізичної реабілітації.

Протокол від «27» серпня 2018 року № 1.

Завідувач кафедри: _____ Н. Є. Нестерчук
(підпис) (ініціали та прізвище)

Схвалено науково-методичною комісією за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Протокол від «06» вересня 2018 року № 7

Голова науково-методичної комісії _____ І. М. Григус
(підпис) (ініціали та прізвище)

© _____, 2018 рік

© _____, 2018 рік

ВСТУП

Програма фахової (циклу професійної підготовки) навчальної дисципліни «Фізична реабілітація в кардіології» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є засвоєння головних принципів діагностування і проведення фізичної реабілітації кардіологічних хворих.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна «Фізична реабілітація в кардіології» є складовою частиною циклу дисциплін професійної та фахової підготовки студентів за спеціальністю 227 «Фізична терапія, ерготерапія». Вивчення курсу передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних курсів – анатомія людини, фізіологія людини, загальна патологія, діагностика і моніторинг стану здоров'я, профілактика захворювань, основи фізичної реабілітації, цілеспрямованої роботи над вивченням спеціальної літератури, активної роботи на лекціях, лабораторних заняттях, самостійної роботи та виконання поставлених завдань.

Вимоги до знань та умінь визначаються галузевими стандартами вищої освіти України.

Анотація

Фізична реабілітація в кардіології є необхідною навчальною дисципліною у галузі знань 22 «Охорона здоров'я». Мета викладання дисципліни – вивчення основних понять про захворювання серцево-судинної системи, основні клінічні прояви, ознайомлення з основними та додатковими методами обстеження пацієнтів, вміння оцінити стан здоров'я кардіологічних хворих, відповідно грамотно призначити та провести реабілітаційні заходи і перевірити їх ефективність. Також навчити майбутніх фахівців розвивати у собі спостережливість, дослідницькі інтереси, здатність визначати загальний стан кардіологічного хворого, бачити найменші зміни в його стані і тим самим забезпечувати гнучку тактику застосування фізичної реабілітації на етапах відновлювального лікування.

Ключові слова: фізична реабілітація, клінічні прояви, кардіологія, діагноз.

Abstract

Physical rehabilitation in cardiology is a necessary discipline in the field of knowledge 22 "Health care". The purpose of teaching discipline is to study the basic concepts of cardiovascular disease, basic clinical manifestations, acquaintance with the basic and additional methods of examination of patients, be able to assess the state of health of cardiac patients, respectively, to properly appoint and carry out rehabilitation measures and to check their effectiveness. Also, to train future specialists to develop observation, research interests, ability to determine the general condition of the cardiologic patient, to see the slightest changes in his condition, and thereby provide a flexible tactic of the use of physical rehabilitation at the stages of regenerative treatment.

Key words: physical rehabilitation, clinical manifestations, cardiology, diagnosis.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 7 семестр: 7	Галузь знань <u>22 «Охорона здоров'я»</u>	Нормативна (ПП)	
Модулів – 2	Спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		4-й	4-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – курсова робота		Семестр	
Загальна кількість годин – 210 Денна: 7 семестр – 210 год Заочна: 7 семестр – 210 год		7-й	7-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 3	Рівень вищої освіти: <u>Бакалаврський</u>	Лекції	
		7-й сем - 36 год	7-й сем - год
		Лабораторні	
		7-й сем - 48 год	7-й сем - год
		Самостійна робота	
		7-й сем - 126 год	7-й сем - год
		Індивідуальні завдання 7-й – курсова робота, 24 год	
		Вид контролю: 7 семестр курслова робота, іспит	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 67 %

для заочної форми навчання -

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання дисципліни – дати ґрунтовні знання про хвороби серцево-судинної системи і стани, у комплексному лікуванні яких використовують засоби лікувальної фізичної культури, фізіотерапевтичні процедури, масаж, преформовані фізичні фактори, навчити майбутніх фахівців розвивати у собі спостережливість, дослідницькі інтереси, здатність визначати загальний стан кардіологічного хворого, бачити найменші зміни в його стані і тим самим забезпечувати гнучку тактику застосування фізичної реабілітації на різних етапах відновлювального лікування.

Програма курсу передбачає послідовне вивчення теоретичних засад організації обстежень кардіологічних пацієнтів на різних етапах хвороби та призначення реабілітаційних заходів, набуття практичних навичок у здійсненні цих заходів, оволодіння методами контролю за ефективністю реабілітації, планування та прогнозування результатів діяльності.

Завдання вивчення дисципліни полягає у розширенні світогляду студентів, формуванні у студентів уявлення про цілісність організму людини, можливості, форми і методи реабілітації, а також ознайомлення з конкретними практичними навиками з ціллю оволодіти ними.

Методичні: дати теоретичні знання про основні прояви захворювань органів дихання та фізичної реабілітації пацієнтів.

Пізнавальні: дати уявлення про сучасний стан можливостей діагностики стану кардіологічних хворих та проведення фізичної реабілітації. Дати змогу майбутнім фахівцям опанувати практичні навички проведення фізичної реабілітації пацієнтів з урахуванням специфіки захворювання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

основні анатомо-фізіологічні особливості серцево-судинної системи;

основні прояви кардіологічних захворювань;

методи обстеження та визначення функціонального стану кардіологічних хворих;

засоби фізичної реабілітації кардіологічних хворих.

вміти:

обстежити кардіологічних пацієнтів;

визначити стан органів та систем організму кардіологічних хворих;

провести фізичну реабілітацію кардіологічних пацієнтів з урахуванням специфіки захворювання.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Організація та проведення фізичної реабілітації кардіологічних хворих

Тема 1. Анатомо-фізіологічні особливості серцево-судинної системи. Будова та фізіологічні особливості органів серцево-судинної системи.

Тема 2. Особливості перебігу серцево-судинних захворювань. Основні захворювання серцево-судинної системи, їх прояви та підходи до діагностики.

Тема 3. Складання програм фізичної реабілітації для пацієнтів із серцево-судинними захворюваннями. Складові компоненти програм фізичної реабілітації пацієнтів із захворюваннями органів кровообігу, підходи до складання програм.

Тема 4. Засоби фізичної реабілітації при НЦД. НЦД, етіологія, патогенез, клінічна картина, лікування, фізична реабілітація.

Тема 5. Засоби фізичної реабілітації при ендокардитах і міокардитах. Ендокардит і міокардит, етіологія, патогенез, клінічна картина, лікування, фізична реабілітація.

Тема 6. Засоби фізичної реабілітації при перикардиті. Перикардит, етіологія, патогенез, клінічна картина, лікування, фізична реабілітація.

Тема 7. Засоби фізичної реабілітації при варикозному розширенні вен нижніх кінцівок. Варикозне розширення вен нижніх кінцівок, етіологія, патогенез, клінічна картина, лікування, фізична реабілітація.

Тема 8. Засоби фізичної реабілітації при атеросклерозі. Атеросклероз, етіологія, патогенез, клінічна картина, лікування, фізична реабілітація.

Тема 9. Засоби фізичної реабілітації при стенокардії. Стенокардія, етіологія, патогенез, клінічна картина, лікування, фізична реабілітація.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Особливості проведення фізичної реабілітації кардіологічних хворих

Тема 10. Особливості перебігу інфаркту міокарда. Інфаркт міокарда, етіологія, патогенез, клінічна картина, лікування.

Тема 11. Засоби фізичної реабілітації при інфаркті міокарда. Складові компоненти програм фізичної реабілітації хворих на інфаркт міокарда та особливості проведення.

Тема 12. Засоби фізичної реабілітації при серцево-судинній недостатності. Визначення, причини і особливості перебігу, фізична реабілітація.

Тема 13. Засоби фізичної реабілітації при порушеннях серцевого ритму. Визначення, етіологія та патогенез, основні клінічні прояви, фізична реабілітація.

Тема 14. Особливості перебігу гіпертонічної хвороби. Гіпертонічна хвороба, етіологія, патогенез, клінічна картина, лікування.

Тема 15. Засоби фізичної реабілітації при гіпертонічній хворобі. Гіпертонічна хвороба, принципи лікування, особливості проведення фізичної реабілітації.

Тема 16. Засоби фізичної реабілітації при гіпотонічній хворобі. Гіпотонічна хвороба, причини виникнення, патогенез, прояви, принципи лікування, фізична реабілітація.

Тема 17. Засоби фізичної реабілітації при ревматизмі. Ревматизм, етіологія та патогенез, клініка, фізична реабілітація.

Тема 18. Засоби фізичної реабілітації при міокардіодистрофії. Міокардіодистрофія, етіологія та патогенез, клініка, фізична реабілітація.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	всього	у тому числі					всього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Організація та проведення фізичної реабілітації кардіологічних хворих.												
Тема 1. Анатомо-фізіологічні особливості серцево-судинної системи.		2		2	1	5						
Тема 2. Особливості перебігу серцево-судинних захворювань.		2		2	1	5						
Тема 3. Складання програм фізичної реабілітації для пацієнтів із серцево-судинними захворюваннями.		2		2	1	5						
Тема 4. Засоби фізичної реабілітації при НЦД.		2		4	2	5						
Тема 5. Засоби фізичної реабілітації при ендокардитах і міокардитах.		2		4	2	6						
Тема 6. Засоби фізичної реабілітації при перикардиті.		2		2	1	6						
Тема 7. Засоби фізичної реабілітації при варикозному розширенні вен нижніх кінцівок.		2		2	1	6						
Тема 8. Засоби фізичної реабілітації при атеросклерозі.		2		2	1	6						
Тема 9. Засоби фізичної реабілітації при стенокардії.		2		4	2	6						
Разом за змістовим модулем 1	105	18		24	12	51						

Змістовий модуль 2. Особливості проведення фізичної реабілітації кардіологічних хворих.												
Тема 10. Особливості перебігу інфаркту міокарда.		2		2	1	5						
Тема 11. Засоби фізичної реабілітації при інфаркті міокарда.		2		4	1	5						
Тема 12. Засоби фізичної реабілітації при серцево-судинній недостатності.		2		2	1	5						
Тема 13. Засоби фізичної реабілітації при порушеннях серцевого ритму.		2		2	2	5						
Тема 14. Особливості перебігу гіпертонічної хвороби.		2		2	2	6						
Тема 15. Засоби фізичної реабілітації при гіпертонічній хворобі.		2		2	1	6						
Тема 16. Засоби фізичної реабілітації при гіпотонічній хворобі.		2		4	1	6						
Тема 17. Засоби фізичної реабілітації при ревматизмі.		2		4	1	6						
Тема 18. Засоби фізичної реабілітації при міокардіодистрофії.		2		2	2	6						
Разом за змістовим модулем 2	105	18		24	12	51						
Усього	210	36		48	24	102						
Модуль 2												
Індивідуальне науково-дослідне завдання	24				24							

5. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Організація та проведення фізичної реабілітації кардіологічних хворих.		
1.	Тема 1. Реабілітаційний скринінг та базисні реабілітаційні інтервенції при патології серцево-судинної системи.	2
2.	Тема 2. Стандарти обсягу та якості реабілітаційної допомоги хворим кардіологічного профілю.	2
3.	Тема 3. Складання програм фізичної реабілітації при	2

	патології серцево-судинної системи.	
4.	Тема 4. Клінічна картина нейроциркуляторної дистонії.	2
5.	Тема 5. Засоби фізичної реабілітації та особливості реабілітаційної програми на санаторному етапі при НЦД.	2
6.	Тема 6. Засоби фізичної реабілітації та особливості реабілітаційної програми на різних етапах при ендокардиті.	2
7.	Тема 7. Засоби фізичної реабілітації та особливості реабілітаційної програми на різних етапах при міокардитах.	2
8.	Тема 8. Засоби фізичної реабілітації та особливості реабілітаційної програми на різних етапах при перикардиті.	2
9.	Тема 9. Засоби фізичної реабілітації та особливості реабілітаційної програми на різних етапах при варикозному розширенні вен нижніх кінцівок.	2
10.	Тема 10. Засоби фізичної реабілітації та особливості реабілітаційної програми на різних етапах при атеросклерозі.	2
11.	Тема 11. Клінічна картина стенокардії.	2
12.	Тема 12. Засоби фізичної реабілітації та особливості реабілітаційної програми на санаторно-курортному етапі при стенокардії.	2
Змістовий модуль 2. Особливості проведення фізичної реабілітації кардіологічних хворих.		
13.	Тема 13. Особливості перебігу інфаркту міокарда.	2
14.	Тема 14. Засоби фізичної реабілітації та особливості реабілітаційної програми на санаторно-курортному етапі при інфаркті міокарда.	2
15.	Тема 15. Критерії ефективності реабілітації постінфарктних хворих.	2
16.	Тема 16. Засоби фізичної реабілітації при серцево-судинній недостатності.	2
17.	Тема 17. Засоби фізичної реабілітації при порушеннях серцевого ритму та провідності.	2
18.	Тема 18. Засоби фізичної реабілітації при гіпертонічній хворобі.	2
19.	Тема 19. Засоби фізичної реабілітації та особливості реабілітаційної програми на санаторно-курортному етапі при гіпертонічній хворобі.	2
20.	Тема 20. Засоби фізичної реабілітації при гіпотонічній хворобі.	2
21.	Тема 21. Засоби фізичної реабілітації та особливості	2

	реабілітаційної програми на санаторно-курортному етапі при гіпотонічній хворобі.	
22.	Тема 22. Засоби фізичної реабілітації при ревматизмі.	2
23.	Тема 23. Засоби фізичної реабілітації та особливості реабілітаційної програми на санаторно-курортному етапі при ревматизмі.	2
24.	Тема 24. Засоби фізичної реабілітації при міокардіодистрофії.	2
Разом		48

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Будова та фізіологічні особливості органів серцево-судинної системи.	5
2	Тема 2. Основні захворювання серцево-судинної системи, їх прояви та підходи до діагностики.	5
3	Тема 3. Програми фізичної реабілітації пацієнтів із захворюваннями органів кровообігу.	5
4	Тема 4. Клінічна картина нейроциркуляторної дистонії.	5
5	Тема 5. Клінічна картина ендокардиту та міокардиту.	6
6	Тема 6. Клінічна картина перикардиту.	6
7	Тема 7. Клінічна картина варикозного розширення вен нижніх кінцівок.	6
8	Тема 8. Клінічна картина атеросклерозу.	6
9	Тема 9. Клінічна картина стенокардії.	6
10	Тема 10. Клінічні форми інфаркту міокарда.	5
11	Тема 11. Режими фізичної активності хворих на інфаркт міокарда.	5
12	Тема 12. Клінічні прояви серцево-судинної недостатності.	5
13	Тема 13. Клінічна картина порушень серцевого ритму.	5
14	Тема 14. Клінічна картина гіпертонічної хвороби.	6
15	Тема 15. Реабілітація хворих на гіпертонічну хворобу.	6
16	Тема 16. Клінічна картина гіпотонічної хвороби.	6
17	Тема 17. Клінічна картина ревматизму.	6
18	Тема 18. Клінічна картина міокардіодистрофії.	6
Разом		102

7. Індивідуальне науково-дослідне завдання

Підсумком самостійної роботи над вивченням дисципліни є написання курсової роботи.

Курсова робота виконується кожним студентом за індивідуально отриманим завданням.

Представлення, структура, оформлення курсової роботи.

Титульний аркуш, відповідність теми та змісту, кількість розділів (не менше трьох, відповідна назва розділів і підрозділів: вступ – обґрунтування актуальності обраної теми, постановка мети і конкретних завдань, об'єкт, предмет, методи дослідження; 1 розділ – огляд літератури, 2 розділ – організація та методи дослідження, 3 розділ – результати дослідження, висновки, список використаної літератури, додатки. Оформлення наукових робіт: шрифт, інтервал, обсяг роботи (мінімальний для 4 курсу – 35 сторінок).

8. Методи навчання

1. Словесні: розповідь-пояснення, бесіда, лекція.
2. Наочні (ілюстрація, демонстрація) .
3. Практичні: досліди, вправи, лабораторні роботи, реферати, курсові роботи.

Основними формами вивчення курсу є лекції, лабораторні заняття, індивідуальні та групові консультації, під керівництвом викладача, підготовка реферату, виступ з доповіддю на студентській науковій конференції, а також самостійну роботу, що забезпечує закріплення теоретичних знань, сприяє набуттю практичних навичок і розвитку самостійного мислення.

9. Методи контролю

1. Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни оцінюється: участь студентів в обговоренні питань, винесених на лабораторні заняття та проблемних ситуацій; розв'язок ситуаційних вправ; самостійно підготовлені повідомлення студентів за темою лабораторного заняття; на кожному лабораторному занятті проводиться усне чи письмове опитування по темі у вигляді визначення п'яти понять або 10 тестів закритої форми з однією правильною відповіддю з 5-ти можливих; оцінюється звіт по ІНДЗ; проведення модульного поточного контролю через навчально-науковий центр незалежного оцінювання.

2. Підсумковий контроль знань – екзамен відбувається відповідно до Положення про семестровий поточний та підсумковий контроль навчальних досягнень здобувачів вищої освіти (сайт НУВГП).

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота									Підсумковий тест	Сума
Змістовий модуль №1										
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	Іспит 40	100
3	3	3	3	4	3	3	3	4		
Змістовий модуль №2										
T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	T17	T18		
3	4	4	4	3	3	4	3	3		

Виконання курсової роботи			Сума
Пояснювальна записка	Теоретична частина	Захист роботи	
До 20	До 40	До 40	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73		
60-63	задовільно	
35-59	незадовільно, з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно, з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Опорні конспекти лекцій.
2. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (НКНМЗД).
3. Нормативні документи ВООЗ, МОЗ України.
4. Наочні посібники та відеофільми.
5. Матеріальні засоби навчання техніко-тактичних дій, комп'ютерне забезпечення.

12. Рекомендована література

Базова

1. Григус І. М. Фізична терапія в кардіології: навчальний посібник / І. М. Григус, Л. Б. Брега. – Рівне : НУВГП, 2018. – 268 с.
2. Внутрішні хвороби / [Сабадишин Р. О., Баніт В. М., Григус І. М. і ін.] ; під ред. Р. О. Сабадишина. – Рівне : ВАТ “Рівненська друкарня”, 2004. – 544 с.
3. Грейда Б. П. Реабілітація хворих засобами лікувальної фізкультури / Б. П. Грейда, В. А. Столяр, Ю. М. Валецький, Н. Б. Грейда. – Луцьк : Видавництво «Волинська обласна друкарня», 2003. – 310 с.
4. Мухін В. М. Фізична реабілітація / В. М. Мухін. – К. : Олімпійська література, 2010. – 488 с.
5. Основи реабілітації, фізичної терапії, ерготерапії: підручник / [Л. О. Вакуленко, В. В. Клапчук, Д. В. Вакуленко та ін.] ; за заг. ред. Л. О. Вакуленко, В. В. Клапчука. – Тернопіль : ТДМУ, 2018. – 372 с.

Додаткова література:

1. Дубровский В. И. Лечебная физическая культура (кинезиотерапия) : учебн. для студ. высш. учеб. заведений / В. И. Дубровский. – 2-е изд., стер. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 608 с.
2. Епифанов В. А. Лечебная физическая культура и массаж : учебник / В. А. Епифанов. – М. : ГЭОТАР-МЕД, 2002. – 560 с.
3. Ибатов А. Д. Основы реабилитологии: учебное пособие / А. Д. Ибатов, С. В. Пушкина. – М. : ГЭОТАР-Медиа, 2007. – 160 с.
4. Карпюк І. Ю. Дихання в оздоровчій фізичній культурі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. Ю. Карпюк. – К. : Знання України, 2004. – 196 с.
5. Лечебная физическая культура : учебн. для студ. высш. учеб. заведений / [С. Н. Попов, Н. М. Валеев, Т. С. Гарасеева и др.] ; под ред. С. Н. Попова. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 416 с.
6. Медицинская реабилитация: руководство для врачей / [ред. В. А. Епифанов]. – М. : МЕДпресс-информ, 2005. – 328 с.
7. Медицинская реабилитация: руководство. Том I. / [ред. В. М. Боголюбов]. – М., 2007. – 678 с.
8. Медицинская реабилитация: руководство. Том III. / [ред. В. М. Боголюбов]. – М., 2007. – 584 с.
9. Мурза В. П. Фізичні вправи і здоров'я / В. П. Мурза. – К. : Здоров'я, 1991. – 256 с.
10. Пасиешвили Л. М. Справочник участкового терапевта: диагностика, обследование, лечебная тактика / Л. М. Пасиешвили. – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 384 с.
11. Пономаренко Г. Н. Физические методы лечения : справочник / Г. Н. Пономаренко. – Изд. 2-е. перераб. и доп. – СПб. : ВМедА, 2002. – 299 с.
12. Порада А. М. Основи фізичної реабілітації : навч. посібник / А. М. Порада, О. В. Солодовник, Н. Є. Прокопчук. – К. : Медицина, 2006. – 248 с.

13. Соколовський В. С. Лікувальна фізична культура : підручник / В. С. Соколовський, Н. О. Романова, О. Г. Юшковська. – Одеса : Одес. держ. мед. ун-т, 2005. – 234 с.
14. Сосин И. Н. Физиотерапевтический справочник / И. Н. Сосин, А. Г. Буявых. – Симферополь : изд. КГМУ, 2003. – 752 с., ил.
15. Справочник по терапии с основами реабилитации / Л. М. Пасиешвили, А. А. Заздравнов, В. Е. Шапкин, Л. Н. Бобро. – Ростов н/Д : Феникс, 2004. – 416 с.
16. Сучасні класифікації та стандарти лікування розповсюджених захворювань внутрішніх органів / [ред. Ю. М. Мостовий]. – Вінниця : ДП „МКФ”, 2007. – 480 с.
17. Физическая реабилитация: [учебник для студентов высших учебных заведений] / [ред. С. Н. Попов]. – Ростов н/Д : Феникс, 2006. – 608 с.
18. Частная физиотерапия : учебн. пособие / Под ред. Г. Н. Пономаренко. – М. : ОАО «Издательство «Медицина», 2005. – 744 с.
19. Язловецький В. С. Основи фізичної реабілітації : навч. посібник / В. С. Язловецький, Г. Е. Верич, В. М. Мухін. – Кіровоград : РВВ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2004. – 238 с.
20. Paprocka-Borowicz M., Demczyszak I., Kuciel-Lewandowska J. – Fizjoterapia w chorobach układu oddechowego. – Wrocław, 2009, Górnicki Wydawnictwo Medyczne. – 114 s.
21. Rehabilitacja medyczna. Pod redakcją Andrzeja Kwolka. Tom I. – Wrocław: Wydawnictwo Medyczne Urban & Partner, 2004. – 555 s.
22. Rehabilitacja medyczna. Pod redakcją Andrzeja Kwolka. Tom II. – Wrocław: Wydawnictwo Medyczne Urban & Partner, 2004. – 630 s.
23. Rehabilitacja medyczna. Pod redakcją prof. dr. hab. med. Milanowskiej K., prof. dr. med. Degi W. Wydanie czwarte. – Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL, 2003. – 524 s.

13. Інформаційні ресурси

1. Фізична активність. Режим електронного доступу: <http://www.healthypeople.gov/>
2. Біомедична література. Режим електронного доступу: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed>
3. Нормативні документи МОЗ України. Режим електронного доступу: www.moz.gov.ua
4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Режим електронного доступу: www.nbuv.gov.ua